

OCENA REGULACJI USTAWOWYCH W ODNIESIENIU DO ZAWODU TŁUMACZA PRZYSIĘGŁEGO W POLSCE. PRÓBA PODSUMOWANIA

ARTUR DARIUSZ KUBACKI, prof. UP dr hab.

Katedra Językoznawstwa Niemieckiego

Instytut Neofilologii

Uniwersytet Pedagogiczny

im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ul. Studencka 5, pok. 403, 31–116 Kraków

kubart@post.pl

Abstrakt: Tematem niniejszego artykułu jest ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego wraz z aktami wykonawczymi do niej obowiązuje od 27 stycznia 2005 r. Po już ponad 13 latach funkcjonowania wyżej wymienionych aktów prawnych warto dokonać podsumowania, czy zaproponowane przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawne ułatwiają wykonywanie tego trudnego zawodu. W artykule zostaną przedstawione m.in. prace Zespołu do Przeglądu i Oceny Funkcjonowania Ustawy o Zawodzie Tłumacza Przysięgłego, który został powołany 21 lipca 2015 r. przez ministra sprawiedliwości, a także zmiany legislacyjne postulowane przez znawców sztuki przekładu, które w ich opinii są niezbędne do poprawienia statusu i bytu tłumaczy przysięgłych. Ponadto

zaproponowanych zostanie kilka rozwiązań, które z perspektywy autora niniejszego artykułu – wieloletniego teoretyka i praktyka przekładu poświadczanego – ułatwiłyby znacznie pracę tłumaczy przysięgłych i podniosły jej jakość.

Słowa kluczowe: zawód tłumacza przysięgłego w Polsce, regulacje ustawowe, przekład poświadczony, przysięgły przekład ustny

EVALUATION OF STATUTORY PROVISIONS RELATING TO THE PROFESSION OF SWORN TRANSLATOR IN POLAND. AN ATTEMPT AT SUMMING-UP

Abstract: The paper focuses on an evaluation of statutory provisions relating to the profession of sworn translator in Poland. The Act on the Profession of Sworn Translator and its associated statutory instruments have been in force since 27 January 2005. After more than 13 years of operation of this legal framework, it is worth summing up whether the legal solutions put forward by the Polish legislature make it easier to practice the profession of sworn translator. The author discusses, *inter alia*, the recommendations of the Panel for Review and Assessment of Operation of the Act on the Profession of Sworn Translator, formed on 21 July 2015 by the Minister of Justice, and the legislative changes proposed by translation experts in order to improve the status and financial situation of sworn translators. Moreover, he suggests several solutions which – in his opinion based on many years' experience as a practising sworn translator and a certified translation theoretician – would greatly facilitate the work of sworn translators and would raise its quality.

Keywords: profession of sworn translator in Poland, statutory regulations, certified translation, certified interpretation

BEWERTUNG GESETZLICHER REGELUNGEN ZUM BERUF EINES VEREIDIGTEN DOLMETSCHERS UND ÜBERSETZERS IN POLEN. VERSUCH EINER BILANZ

Abstract: Zum Thema dieses Aufsatzes wird die Bewertung der gesetzlichen Regelungen bezüglich des Berufs eines vereidigten Dolmetschers und Übersetzers in Polen. Das polnische Gesetz über den Beruf eines vereidigten Übersetzers und Dolmetschers samt Durchführungsbestimmungen gilt seit dem 27. Januar 2005. Nach bereits mehr als 13 Jahren des Funktionierens der vorgenannten Rechtsakte ist es wert, eine Zusammenfassung in der Hinsicht zu machen, ob die durch den polnischen Gesetzgeber vorgeschlagenen rechtlichen Lösungen

die tägliche Ausübung dieses schweren Berufs ermöglichen. In dem Aufsatz werden u.a. die Arbeiten der Fachgruppe zu Durchsicht und Beurteilung des Funktionierens des Gesetzes über den Beruf eines vereidigten Übersetzers und Dolmetschers dargestellt (die Fachgruppe wurde am 21. Juli 2015 durch den polnischen Justizminister berufen). Darüber hinaus werden auch die von Kennern der Übersetzungskunst postulierten legislativen Änderungen präsentiert, die ihrer Meinung nach zur Verbesserung des Status und der Existenz vereidigter Sprachmittler erforderlich sind. Überdies werden einige Lösungen vorgeschlagen, die aus der Sicht des Autors dieses Artikels, eines langjährigen Theoretikers und Praktikers im Bereich der Anfertigung von beglaubigten Übersetzungen, die Arbeit vereidigter Dolmetscher und Übersetzer erheblich erleichtern würden und dadurch deren Qualität steigern würde.

Schlüsselwörter: Beruf eines vereidigten Übersetzers und Dolmetschers in Polen, gesetzliche Regelungen, beglaubigte Übersetzung, Verdolmetschung durch einen vereidigten Dolmetscher

Wstęp

W niniejszym artykule podjęto próbę oceny regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego (TP)¹ w Polsce. Zawód ten, mający w tym kraju blisko stuletnią tradycję, jest obecnie wykonywany po zdaniu niełatwego egzaminu państwowego w Ministerstwie Sprawiedliwości, głównie przez absolwentów filologii obcych. Jest on traktowany jako zawód zaufania publicznego, co wprawdzie nie wynika wprost z samej ustawy, ale fakt ten został wyrażony eksplicitnie w wyrokach wielu sądów, w tym także Trybunału Konstytucyjnego².

Przypomnijmy, że zawód TP w Polsce reguluje ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (u.z.t.p.), która weszła w życie 27 stycznia 2005 r.³. Do ustawy wydano osiem aktów wykonawczych, nie licząc dwóch rozporządzeń zmieniających rozporządzenie w sprawie wynagrodzenia za czynności TP⁴.

¹ Używając akronimu TP, mam na myśli tłumacza przysięgłego lub tłumaczy przysięgłych.

² Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2008 r. (SK 91/06).

³ Zob. tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2017 r. poz. 1505.

⁴ Zob. wykaz aktów prawnych zamieszczony na końcu artykułu.

W przepisach wykonawczych uregulowano kwestie wspomnianego już wynagrodzenia TP, a także wysokość opłaty egzaminacyjnej pobieranej od adeptów tej profesji. Ponadto przedmiotem uregulowań są sposób przeprowadzania egzaminu na TP, wydawanie świadectw potwierdzających uprawnienia TP, a także szczegółowe zasady działania Państwowej Komisji Egzaminacyjnej (PKE) jako instytucji odbierającej egzaminy od przyszłych pośredników językowych. W aktach wykonawczych uszczegółowiono również zasady działania Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych, a także sprawy dotyczące stażu adaptacyjnego i testu umiejętności w toku postępowania o uznanie kwalifikacji do wykonywania tego zawodu.

Po już ponad 13 latach funkcjonowania wyżej wymienionych aktów prawnych warto podsumować, czy zaproponowane przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawne ułatwiają TP wykonywanie tego trudnego zawodu. Status TP zmienił się diametralnie w 2005 r. w stosunku do poprzedniego stanu prawnego. Jak piszą Bolesław Cieślík et al. (2018: 29), ustawa o zawodzie TP stworzyła samodzielny zawód i rozpoczęła nowy etap w historii tej profesji w Polsce. Szczegółowa charakterystyka ustawy oraz wydanych do niej aktów wykonawczych, a także ich nowelizacji jest dostępna w mojej monografii, stanowiącej kompendium wiedzy na temat kształcenia, ustanawiania, statusu i odpowiedzialności zawodowej TP (zob. Kubacki 2012, 99–109). Natomiast historia zawodu TP w Polsce została dokładnie opisana w moich publikacjach (2012, 2014, 2017a) oraz w pracy Bolesława Cieślíka et al. (2018).

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie prac Zespołu do Przeglądu i Oceny Funkcjonowania Ustawy o Zawodzie TP, powołanego 21 lipca 2015 r. przez ministra sprawiedliwości. Oprócz zreferowania propozycji tego Zespołu pragnę wskazać na zmiany legislacyjne postulowane przez znawców sztuki przekładu (naukowców i czynnych TP), które w ich opinii są niezbędne do poprawienia statusu i bytu TP. W końcowej części artykułu chciałbym przedstawić własne propozycje, które według mnie znacznie ułatwiłyby pracę tłumaczy przysięgłych i podniosły jej jakość.

1. Zespół ministerialny do przeglądu i oceny funkcjonowania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego

Po ponad 10 latach obowiązywania ustawy o TP w Polsce minister sprawiedliwości powołał 21 lipca 2015 r. Zespół do Przeglądu i Oceny Funkcjonowania Ustawy o Zawodzie TP (zwanego dalej Zespołem Ekspertów). Jego celem są najpierw przegląd i ocena funkcjonowania ustawy o zawodzie TP oraz wydanych do niej aktów wykonawczych, a następnie – w razie konieczności – opracowanie propozycji stosownych zmian legislacyjnych. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego, Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości, a także reprezentanci środowisk tłumaczy przysięgłych, tj. przedstawiciele Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich (STP), Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS (TEPIS), Bałtyckiego Stowarzyszenia Tłumaczy (BST), a także – bez prawa głosu – Lubelskiego Stowarzyszenia Tłumaczy (LST). Wymieniona grupa znawców rzeczony problematyki liczy trzynaście osób plus dwie osoby z głosem doradczym z LST. Pracami Zespołu kieruje jego przewodniczący. Posiedzenia Zespołu odbywają się w różnych terminach w siedzibie agendy Ministerstwa Sprawiedliwości przy ulicy Zwycięzców 34 w Warszawie. Decyzje Zespołu są podejmowane w drodze głosowania, a każdy z jego członków ma jeden głos. W przypadku równej liczby głosów rozstrzyga głos przewodniczącego Zespołu, który także decyduje o sposobie głosowania. Przewodniczący Zespołu może zapraszać do prac Zespołu Ekspertów osoby niewchodzące w jego skład. Tak stało się z przedstawicielami LST, które jako najmłodsze stowarzyszenie, skupiające między innymi tłumaczy przysięgłych Lubelszczyzny, bierze udział w posiedzeniach Zespołu z głosem doradczym. Do końca 2017 r. odbyło się dziewięć spotkań Zespołu.

2. Propozycje zmian legislacyjnych Zespołu Ekspertów

Po ponad dwóch latach burzliwych dyskusji Zespół Ekspertów opracował szereg propozycji do ustawy o zawodzie TP oraz niektórych aktów wykonawczych, zwłaszcza rozporządzenia w sprawie wynagrodzenia za czynności TP. Największym problemem dla środowiska TP jest bowiem brak od 2005 r. nowelizacji stawek wynagrodzenia za tłumaczenia sporządzane na rzecz organów wymienionych w art. 15 u.z.t.p., tj. dla organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej, które prowadzą postępowania na podstawie ustawy.

Ze względu na zachowanie przejrzystości przy referowaniu propozycji zmian wypracowanych przez Zespół Ekspertów najpierw omówimy te odnoszące się do aktu wyższego rzędu, a następnie te dotyczące aktów wykonawczych.

Zmianą najbardziej istotną dla profesji TP w Polsce, którą zaproponował Zespół Ekspertów, jest rozdzielenie zawodu tłumacza przysięgłego na specjalizację pisemną i ustną (1)⁵, a w konsekwencji rozdzielenie egzaminu z umiejętności tłumaczenia na odrębny egzamin pisemny i ustny.

W wielu krajach europejskich, jak np. w Szwecji, Norwegii, Holandii, Austrii i na Słowacji, istnieje podział na tłumaczy ustnych i pisemnych, wynikający z zupełnie odmiennej specyfiki tłumaczenia ustnego i pisemnego. Nawet pobieżne porównanie pracy tłumacza żywego słowa i tłumacza tekstów pozwala na konstatację, że każda z nich wymaga innych umiejętności, które niekoniecznie muszą się spotkać w tej samej osobie. O ile tłumacz ustny powinien cechować się między innymi dobrą dykcją, refleksem, brakiem lęku przed wystąpieniami publicznymi, a nawet odpowiednią prezencją, o tyle w przypadku tłumacza pisemnego wszystkie powyższe cechy nie mają większego znaczenia. Różnica pomiędzy tłumaczem ustnym a pisemnym jest tak ewidentna, że niektóre języki mają dwa różne słowa na ich określenie. Polska powinna pójść zatem śladem takich krajów, jak Niemcy, Słowacja czy Szwecja i rozdzielić zawód tłumacza przysięgłego na zawód ustnego i pisemnego tłumacza przysięgłego. Kandydaci na tłumaczy przysięgłych mogliby zatem zdawać egzamin albo tylko na tłumacza ustnego, albo tylko

⁵ Propozycje zmian ponumerowano i umieszczono w nawiasach okrągłych.

na tłumacza pisemnego, albo – jeżeli czuliby się na siłach – oba egzaminy.

Kolejną ważną zmianą jest objęcie postanowieniami ustawy o zawodzie TP także tłumaczy języka migowego (2), którzy pełnią taką samą rolę w postępowaniu przygotowawczym i sądowym jak TP.

Następne zmiany dotyczą ochrony prawnej tytułu zawodowego tłumacza przysięgłego (3) oraz zapisania wprost w ustawie, że zawód ten jest zawodem zaufania publicznego (4).

Tytuł zawodowy „tłumacz przysięgły” powinien podlegać ochronie prawnej, choćby ze względu na nadużycia, które pojawiają się wśród osób niemających uprawnień do dokonywania przekładu poświadzonego, a reklamujących swoje usługi jako TP. Przedmiotem ochrony jest zaufanie społeczne, jakie wiąże się z posiadaniem określonych stanowisk i tytułów. Natomiast w świetle licznych wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego należy uznać zawód TP za zawód zaufania publicznego, ponieważ – jak podano w jednym z jego wyroków⁶ – polega on na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich i wiąże się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego oraz jest zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez osoby świadczące takie usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególnie treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji.

Kolejną zmianą jest wprowadzenie wydawanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości na życzenie TP legitymacji (5). Legitymacja zastąpiłaby nieporęczne i nietrwałe zaświadczenie ministra sprawiedliwości o wpisie na listę TP. Legitymacje TP funkcjonują w niektórych krajach europejskich, jak np. w Austrii, Holandii, Księżstwie Liechtensteinu i na Słowacji. Podobny dokument jest wydawany dla radców prawnych i zaświadcza on wpis danej osoby na listę radców prawnych oraz dla adwokatów, potwierdzając w przypadku danej osoby członkostwo w izbie adwokackiej. Potrzeba posiadania legitymacji wynika z faktu, że niekiedy TP musi udowodnić fakt posiadania swoich uprawnień – czy to w stosunku do klienta, czy notariusza podczas tłumaczenia ustnego – i oficjalna

⁶ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 maja 2002 r. (SK 20/00), OTK ZU nr 3A/2002, poz. 29.

legitymacja, mogąca formą przypominać przykładowo dowód osobisty, byłaby w takiej sytuacji niezwykle użyteczna.

Zespół Ekspertów widzi także potrzebę zmiany parytetu w składzie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej (PKE), powołanej przez ministra sprawiedliwości do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego. Zgodnie z obecnym brzmieniem ustawy PKE składa się z jedenastu członków wyróżniających się wysokim poziomem wiedzy w zakresie języków obcych i technik tłumaczeniowych, przy czym cztery osoby wskazuje minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, po trzy osoby – minister sprawiedliwości oraz przedstawiciele stowarzyszeń tłumaczy, natomiast jednego kandydata wskazuje minister właściwy do spraw pracy. Ekspersi proponują zmienić parytet w obsadzie PKE i zwiększyć udział przedstawicieli środowisk tłumaczy do czterech osób (6) kosztem miejsca zarezerwowanego dla ministra właściwego do spraw pracy. Ponadto należy ich zdaniem określić wprost w ustawie – tak jak jest to w przypadku członków PKE – długość mandatu konsultantów PKE, a także tryb ich odwoływania (7).

W odniesieniu do zasad merytorycznych wykonywania zawodu TP, zamieszczonych w trzecim rozdziale ustawy, Zespół Ekspertów proponuje następujące zmiany:

- rozszerzenie katalogu czynności, do których uprawniony jest TP o następujące czynności: odsłuchiwanie i spisywanie treści z nośników zawierających dźwięk i obraz, zapisywanie tłumaczenia na nośnikach dźwięku i obrazu, porządkowanie dokumentacji, badanie akt, wypełnianie formularzy, w tym formularzy elektronicznych, analiza materiałów do tłumaczenia, sporządzanie kolejnych egzemplarzy tłumaczenia (8);

- zapewnienie TP wglądu do akt sprawy w celu przygotowania się do przekładu (9);

- zapewnienie TP dostępu do Sądowego Portalu Informacyjnego (10);

- uściślenie zasad transliteracji imion i nazwisk z języków nieposługujących się alfabetem łacińskim lub posługujących się innym systemem pisma na podstawie dokumentów podróży lub ich kopii, natomiast w przypadku braku tych dokumentów – przyznanie TP prawa do zapisu imion i nazwisk zgodnie z zasadami transliteracji obowiązującymi w kraju, w którym został sporządzony dokument źródłowy (11);

- zobligowanie TP do przechowywania repertorium przez okres 5 lat, licząc od daty dokonania wpisu czynności odnotowanej w tym repertorium, a następnie jego brakowania po upływie tego okresu (12);
- umożliwienie TP okazywania do kontroli wojewodzie lub członkom Komisji Odpowiedzialności Zawodowej repertorium w postaci pliku elektronicznego zamiast w formie wydruku (13);
- przywrócenie godła Rzeczypospolitej Polskiej w polu pieczęci okrągłej TP, o ile pozwala na to ustawa o pieczęciach państwowych (14);
- wprowadzenie do ustawy delegacji dla ministra sprawiedliwości do wydania rozporządzenia w sprawie zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych (15); chodzi między innymi o to, aby TP mógł stwierdzać, że dokonał tłumaczenia na podstawie załączonego tekstu źródłowego (zamiast stwierdzać, że tłumaczył z oryginału czy z odpisu) (16).

Natomiast w odniesieniu do zasad etycznych obowiązujących TP Zespół Ekspertów zaproponował, aby w art. 14 u.z.t.p. zobowiązać tłumacza do wykonywania powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, nie tylko zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa, ale także zgodnie z normami i zasadami etyki zawodowej (17). Co więcej, Zespół Ekspertów widzi nawet potrzebę wprowadzenia do ustawy listy fundamentalnych norm i zasad etycznych obowiązujących TP (18), natomiast w kontekście obowiązku doskonalenia kwalifikacji zawodowych, o których mowa w tym artykule ustawy, chce wprowadzić wymóg dokumentowania doskonalenia zawodowego (19), chociaż obecnie ustawa nie przewiduje żadnych sankcji za brak doskonalenia kwalifikacji zawodowych przez TP. Ponadto Zespół Ekspertów rozszerzył listę organów (20), wobec których TP nie może odmówić wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, o Prokuraturę Generalną i doprecyzował przepis o odmowie wykonania tłumaczenia (21). Zgodnie z zaproponowanym brzemieniem TP będzie mógł odmówić wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy przez właściwe organy, jeżeli zaistnieją przyczyny odmowy wykonania tłumaczenia określone w przepisach regulujących dane postępowanie albo inne ważne przyczyny uniemożliwiające należyte lub terminowe wykonanie czynności. Zespół zaproponował nawet, aby zobowiązać wymienione w ustawie podmioty, wobec których TP nie może

odmówić wykonania tłumaczenia, aby każdorazowo uzgadniały z tłumaczem możliwość sporządzenia przez niego tłumaczenia (22).

Odrębną kwestię stanowią propozycje Zespołu Ekspertów w sprawie zmiany formuły (23) oraz sposobu oceny egzaminu na tłumacza przysięgłego (24), które były uregulowane zarówno w ustawie o zawodzie tłumacza przysięgłego, jak i przepisach wykonawczych. Oprócz podziału egzaminu na egzamin dla tłumaczy pisemnych oraz egzamin dla tłumaczy ustnych, a także zmiany w składzie PKE, o której była już mowa powyżej, Zespół zaproponował szerokie zmiany w formule przeprowadzania egzaminu na TP i metodyce jego oceniania (zob. Kubacki 2017b). Zmiany⁷ te mają wejść w życie niezależnie od tego, czy nastąpi podział zawodu TP na specjalizację pisemną i ustną.

Przede wszystkim rozszerzono i doprecyzowano zakres pomocy, z których egzaminowany mógłby skorzystać w trakcie egzaminu pisemnego. Kandydat mógłby zatem skorzystać z przyniesionych przez siebie słowników w wersji nieelektronicznej, **w tym encyklopedii i leksykonów, oraz samodzielnie przygotowanych glosariuszy**, z wyłączeniem możliwości korzystania w szczególności z podręczników, wzorów pism, tekstów aktów prawnych i ich tłumaczeń oraz innych pomocy naukowych. Natomiast wszelkie wątpliwości w zakresie dopuszczenia materiałów pomocniczych do skorzystania z nich przez kandydata miałyby rozstrzygać każdorazowo zespół egzaminacyjny.

Część pisemna egzaminu miałyby polegać na tłumaczeniu czterech tekstów, tj. dwóch z języka polskiego na język obcy, w tym jednego, który jest **pismem prawniczym albo urzędowym**, oraz dwóch z języka obcego na język polski, w tym jednego, który jest **pismem prawniczym albo urzędowym**.

Po przeprowadzeniu części pisemnej egzaminu zespół egzaminacyjny ustalałby jej wynik, stanowiący sumę punktów przyznawanych dla każdego z czterech tekstów osobno **w zakresie umiejętności językowych i tłumaczeniowych**, za które to umiejętności egzaminowany mógłby otrzymać maksymalnie **po 25 punktów**. Do umiejętności tłumaczeniowych (za które można by otrzymać maksymalnie 25 punktów) zaliczano by **stronę merytoryczną tłumaczenia** (zgodność treści przekazanej

⁷ Zmiany dotyczące egzaminu w stosunku do stanu poprzedniego zaznaczono czcionką pogrubioną.

w tłumaczeniu z treścią oryginału), **stronę terminologiczną tłumaczenia** (terminologia i frazeologia języka specjalistycznego) oraz **stronę formalną tłumaczenia** (znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń poświadczonych). Natomiast umiejętności językowe (za które również można by otrzymać maksymalnie 25 punktów) obejmowałyby **poprawność językową translatu**, na którą składałyby się w szczególności poprawność interpunkcyjna, ortograficzna, gramatyczna, leksykalna (leksyka niespecjalistyczna) i stylistyczna. Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania z części pisemnej egzaminu nie zmieniałaby się i wynosiłaby 200 punktów, przy czym za każdy tekst można by uzyskać maksymalnie 50 punktów.

Egzamin ustny polegałby na tłumaczeniu:

- techniką *a vista* (kandydat otrzymywałby do tłumaczenia dwa teksty w formie pisemnej) **jednego tekstu z języka obcego na język polski i jednego tekstu z języka polskiego na język obcy**, przy czym jeden z tych tekstów musiałby być **pismem prawniczym albo urzędowym** oraz

- techniką konsekwentną (egzaminator odczytywałby lub odtwarzałby dwa teksty z przerwami na tłumaczenie) **jednego tekstu z języka obcego na język polski i jednego tekstu z języka polskiego na język obcy**, przy czym jeden z tych tekstów musiałby być **pismem prawniczym albo urzędowym**.

Po przeprowadzeniu części ustnej egzaminu zespół egzaminacyjny ustalałby jej wynik, stanowiący sumę punktów przyznawanych dla każdego z czterech tekstów osobno **w zakresie umiejętności językowych i tłumaczeniowych**.

Na umiejętności tłumaczeniowe (maksymalnie do **25 punktów**) składałyby się **strona merytoryczna tłumaczenia** (zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału) oraz **strona terminologiczna tłumaczenia** (terminologia i frazeologia języka specjalistycznego). Umiejętności językowe (również maksymalnie do **25 punktów**) obejmowałyby **poprawność językową translatu**, w tym w szczególności poprawność gramatyczną, leksykalną (leksyka niespecjalistyczna), stylistyczną, fonetyczno-intonacyjną, dykcję i płynność wypowiedzi.

Teksty do tłumaczenia *a vista* wręczane byłyby kandydatowi bezpośrednio przed tłumaczeniem, **przy czym otrzymywałby on czas na ich przeczytanie przed rozpoczęciem tłumaczenia**.

Ocenę pozytywną z części pisemnej dostawałby ten kandydat, który uzyskałby co najmniej 150 punktów na 200 punktów możliwych, przy czym **z tłumaczenia każdego tekstu musiałby otrzymać co najmniej 75% punktów na 50 punktów możliwych**. Analogiczna zasada obowiązywałaby w stosunku do części ustnej.

W przypadku popełnienia przez kandydata na egzaminie pisemnym lub ustnym **błędu krytycznego**, tj. błędu powodującego istotne naruszenie sensu tekstu źródłowego, można by obniżyć punktację **o maksymalnie 10 punktów** w kategorii umiejętności tłumaczeniowych za każdy taki błąd.

Zespół Ekspertów poddał także pod rozważę możliwość przeprowadzania egzaminu dla kandydatów na TP z **tzw. minimum wiedzy prawniczej oraz znajomości przepisów ustawy o zawodzie TP**. Podobne rozwiązania można znaleźć na Słowacji oraz w Austrii. W ustawie słowackiej o zawodzie TP z 2004 r. kandydat musi zaliczyć tzw. kurs minimum specjalistycznego. Na minimum specjalistyczne składają się podstawowe przepisy prawne dotyczące działalności tłumacza ustnego i tłumacza pisemnego, metodyka pracy, zasady prowadzenia repertorium, a także forma i treść czynności tłumacza ustnego lub tłumacza pisemnego. Po zakończeniu zajęć są przeprowadzane egzamin ustny i egzamin pisemny z zakresu minimum specjalistycznego (zob. Kubacki 2012, 90–91). Natomiast w Austrii do zakresu egzaminu na TP należy podstawowa wiedza prawnicza obejmująca rudymenarne pojęcia z zakresu prawa. Przy jej ocenie bierze się pod uwagę zarówno poprawność merytoryczną, jak i językową udzielonych przez egzaminowanego odpowiedzi (zob. Kubacki 2017c, 211).

Ostatnią kwestią, która wzbudzała najwięcej emocji na posiedzeniach Zespołu Ekspertów, była wysokość regulowanego przez ministra sprawiedliwości honorarium TP. Oprócz podniesienia dotychczas nierewaloryzowanych stawek wynagrodzenia za tłumaczenia dla organów wymienionych w ustawie (25) Zespół Ekspertów apelował, aby w ustawie znalazły się m.in. regulacje dotyczące terminów płatności przez te organy (26), a także wyrażony *expressis verbis* przepis, że organy te nie mogą ani stosować stawek niższych niż podano w rozporządzeniu, ani korzystać z pośrednictwa agencji⁸ (27). W znowelizowanej ustawie powinna się także znaleźć

⁸ Na tłumaczenia poświadczane za najniższą cenę są organizowane przetargi przez organy wymienione w ustawie, np. prokuraturę czy nawet Ministerstwo

regulacja dotycząca naliczania kosztów podróży TP wezwanego poza miejsce jego zamieszkania (28). Niestety, wprowadzie niektóre przepisy dotyczące przejazdów tłumaczy już obowiązują, ale są one rozproszone w różnych ustawach i nie zawsze odnoszą się wprost do TP. W takich ustawach, jak np. Kodeks karny, traktuje się TP jak biegłych (zob. art. 204 § 3 k.k.).

Zespół Ekspertów opracował kilka projektów dotyczących rewalforyzacji stawek wynagrodzenia dla TP, jednak Ministerstwo Sprawiedliwości nie chciało ich zaakceptować ze względu na ich zbyt – jego zdaniem – wygórowaną wysokość, tłumacząc się mizerną budżetu i brakiem zarezerwowanych w nim środków na podwyżki dla TP. Ostatecznie stowarzyszenia tłumaczy zaproszone do ministerialnego Zespołu Ekspertów 8 lutego 2018 r. wspólnie wystosowały pismo do ministra sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry⁹. W projekcie zmian rozporządzenia w sprawie wynagrodzenia za czynności TP, który razem opracowały stowarzyszenia tłumaczy biorące udział w pracach Zespołu, znalazły się następujące propozycje:

- podwyższenie stawek o 93,35%¹⁰,
- coroczna indeksacja stawek za czynności TP z chwilą ogłoszenia przez GUS danych za rok poprzedni,
- wprowadzenie terminu „strona obliczeniowa”, która miałaby obejmować 1125 znaków (zrezygnowano ze sformułowania, że strona obejmuje 25 wierszy, z których każdy liczy 45 znaków); w przypadku języków posługujących się alfabetem ideograficznym wynagrodzenie TP ustala się na podstawie liczby znaków drukarskich liczonych w tekście docelowym/źródłowym,
- rezygnacja z zaokrąglania kwot wynagrodzenia TP,
- przeniesienie języka rosyjskiego z pierwszej do drugiej grupy językowej,

Sprawiedliwości, co właściwie podważa sens rozporządzenia o wynagrodzeniu TP (zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pw-2018-04-24p.pdf> (data dostępu 1.09.2018 r.).

⁹ Zob. <http://tepis.org.pl/2018/02/20/tepis-ponawia-pismo-do-ministra-ziobry-o-podwyzke/> (data dostępu 1.09.2018 r.). Pismo przesłano ponownie do ministra sprawiedliwości 1 października 2018 r. – zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/stowarzyszenia-do-MS-1.10.2018.pdf> (data dostępu: 3.10.2018 r.).

¹⁰ Z treści uzasadnienia wynika, że propozycje stawek za czynności TP wyliczono w oparciu o zasadę odniesienia stawek do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej.

- możliwość stosowania przez TP stawki podwyższonej o 100% nie tylko w przypadku sporządzenia tłumaczenia w dniu zlecenia, ale także na kolejny dzień roboczy,
- rozszerzenie katalogu możliwości podwyższenia stawki za tłumaczenie tekstów: (a) zawierających formularze, tabele, arkusze kalkulacyjne oraz tekstów wymagających zachowania określonej formy graficznej (o 30% stawki przewidzianej w rozporządzeniu za tłumaczenie w danym kierunku), (b) sporządzonych alfabetem wspólnie nieużywanym lub językiem archaicznym, żargonem bądź dialektem (o 50% stawki przewidzianej w rozporządzeniu za tłumaczenie w danym kierunku),
 - sumowanie stawek w przypadku równoczesnego występowania w jednym tekście dwóch lub więcej utrudnień,
 - wprowadzenie stawki wynagrodzenia za kolejny egzemplarz tłumaczenia poświadczonego, która wynosiłaby 6 zł za każdą stronę (analogiczną stawkę pobiera notariusz za sporządzanie kopii),
 - wprowadzenie stawki wynagrodzenia za sporządzanie tłumaczenia z zapisu audio lub audio-wideo; wynagrodzenie pobierałoby się odrębnie za czynność spisywania tekstu z nośnika audio lub audio-wideo oraz za sporządzenie tłumaczenia spisanego tekstu,
 - podwyższenie stawek za tłumaczenie ustne w następujący sposób: wynagrodzenie za tłumaczenie ustne za każdą rozpoczętą godzinę obecności tłumacza wynosiłoby stawkę jak za stronę tłumaczenia, jaka obowiązuje w przypadku przekładu pisemnego na język obcy dla danej grupy językowej, powiększoną o 100%,
 - uszczegółowienie zasad obliczania wynagrodzenia za tłumaczenie ustne (ustalenie godzin obecności tłumacza, podwyższenie stawki wynagrodzenia za tłumaczenia ustne w dniu zlecenia oraz w weekendy i dni ustawowo wolne od pracy),
 - określenie maksymalnego czasu pracy tłumacza ustnego do czterech godzin dziennie z co najmniej jedną przerwą,
 - wprowadzenie stawki za badanie akt w celu zapoznania się TP ze sprawą bądź za ewentualne ustalenie ze zleceniodawcą zakresu tłumaczenia (50% stawki godzinowej za tłumaczenie ustne, ale nie mniej niż za dwie godziny).

Wyżej wymieniony projekt nowelizacji rozporządzenia w sprawie wynagrodzenia za czynności TP trafił do Ministerstwa Sprawiedliwości w lutym bieżącego roku i pozostawał przez długi

czas bez odpowiedzi. Na skutek monitu¹¹ Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS skierowanego 5 czerwca 2018 r. do ministra sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry Departament Zawodów Prawniczych Ministerstwa Sprawiedliwości poinformował w piśmie z 4 lipca 2018 r.¹², że projekt rzeczonoego rozporządzenia opracowany przez stowarzyszenia tłumaczy w ramach prac Zespołu Ekspertów został przeanalizowany oraz poprawiony pod kątem merytorycznym oraz finansowym przez właściwe komórki w Ministerstwie Sprawiedliwości, a następnie przekazany kierownictwu Ministerstwa w celu podjęcia ostatecznej decyzji. Należy jedynie wyrazić nadzieję, że Ministerstwo zgodzi się na podwyżki wynagrodzenia i w ten sposób doceni ciężką pracę TP na rzecz organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Na koniec warto jeszcze wspomnieć o jednym ważnym efekcie prac Zespołu Ekspertów. Wśród jego członków – jak wspomniano powyżej – znaleźli się także przedstawiciele Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego. Wyniki prac Zespołu Ekspertów zostały przedstawione w listopadzie 2017 r. podczas seminarium Ministerstwa Sprawiedliwości dla członków i konsultantów PKE¹³. Gremium to przeanalizowało dokładnie propozycje Zespołu i po dokonaniu kilku modyfikacji opracowało własny projekt zmiany rozporządzenia w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na TP. Różnice dotyczą głównie zachowania formy egzaminu ustnego, jaka obowiązywała dotychczas. Egzaminowany tłumaczyłby łącznie cztery teksty, dwa tylko z języka obcego na język polski techniką *a vista*, oraz dwa tylko z języka polskiego na język obcy techniką konsekwentną. Wprawdzie nie uległaby zmianie forma egzaminu (ani część pisemna, ani część ustna), ale miałyby ulec zmianie kryteria oceny. Byłyby one zbliżone do tych zaproponowanych przez Zespół Ekspertów. Ponadto PKE widzi potrzebę udostępnienia egzaminowanym komputerów i innych materiałów pomocniczych w części pisemnej egzaminu i tę kwestię podniosła także w piśmie

¹¹ Zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pw-2018-06-05-MS.pdf> (data dostępu 1.09.2018 r.).

¹² Zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pp-2018-07-04-1.pdf> (data dostępu 1.09.2018 r.).

¹³ Seminarium Ministerstwa Sprawiedliwości dla członków i konsultantów PKE odbyło się w dniach 24.–25.11.2017 r. w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Popowie.

do komórki odpowiedzialnej za sprawy TP. Projekt, po wstępnej akceptacji Wydziału Tłumaczy Przysięgłych w Ministerstwie Sprawiedliwości, został skierowany do dalszych prac legislacyjnych i znajduje się obecnie na ostatnim etapie przygotowania¹⁴.

3. Dezyderaty znawców sztuki przekładu w zakresie optymalizacji wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce

Nie tylko ministerialni eksperci są zainteresowani zmianami w ustawie o zawodzie TP, ale także teoretycy i praktycy tłumaczenia poświadczonego wysuwają propozycje zmian odnośnie do statusu TP i wykonywania przez niego zawodu.

Pionierskie dezyderaty w tym zakresie przedstawiłem w przywołanej powyżej monografii z 2012 r., czyli już po siedmiu latach funkcjonowania ustawy o zawodzie TP (zob. Kubacki 2012, 324–325). Postulowałem wówczas, aby w odniesieniu do Państwowej Komisji Egzaminacyjnej:

- stworzyć zbiór wytycznych precyzujących w maksymalnie możliwym stopniu formę egzaminu, zasady doboru tekstów oraz kryteria oceniania,
- wprowadzić bezwzględnie przestrzeganą zasadę poprawy każdej pracy egzaminacyjnej przez co najmniej dwóch egzaminatorów PKE,
- spowodować, aby PKE zaangażowała się w pomoc kandydatom na tłumaczy przysięgłych w przygotowaniu ich do egzaminu poprzez szkolenia, konferencje, wydawanie czasopism i publikacji oraz prowadzenie strony internetowej.

Ponadto wskazałem na konieczność stworzenia jednolitego systemu kształcenia TP oraz ich ustanawiania, a także określenia identycznych ram wykonywania tego zawodu i analogicznych zasad wykonywania tłumaczeń w Unii Europejskiej. Na przykład w polskim

¹⁴ Oddając niniejszy artykuł po pozytywnych recenzjach wydawniczych do druku, otrzymałem informację, że ukazało się rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 października 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2138).

systemie kształcenia uniwersyteckiego nie ma obecnie możliwości specjalizowania się w tłumaczeniu poświadczonym. Istnieją wprawdzie kierunki tłumaczeniowe oraz studia podyplomowe w tym zakresie, które zawierają moduł poświęcony tłumaczeniu poświadczonemu, ale nadal nie ma specjalizacji „tłumacz przysięgły” lub „tłumaczenie poświadczony” w ramach stacjonarnych lub niestacjonarnych studiów drugiego stopnia (studia magisterskie). Dla takich studiów zaproponowałem nawet program nauczania (zob. Kubacki, 2012: 284).

W odniesieniu do pragmatyki wykonywania zawodu TP sugerowałem wprowadzenie takich zmian, jak:

- rozdzielenie zawodu tłumacza pisemnego od zawodu tłumacza ustnego,
- opracowanie rozporządzenia w sprawie formalnych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych,
- stworzenie jednej europejskiej bazy TP, która umożliwiłaby każdej instytucji europejskiej czy nawet pozaeuropejskiej, a także dowolnemu obywatelowi na wyszukanie TP, a także weryfikację jego uprawnień (zob. Kubacki 2012, 325–328).

Niestety, jedynie dwa z powyższych postulatów zostały zrealizowane, natomiast cała reszta nadal czeka na wdrożenie. Usprawniona została działalność PKE, która precyzyjnie określiła zasady swojego postępowania¹⁵. Oprócz tego PKE rozpoczęła prowadzenie polityki informacyjnej, udostępniając na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości przykładowe teksty egzaminacyjne dla najpopularniejszych języków, tj. angielskiego, francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego. Co więcej, PKE zaproponowała dla adeptów zawodu i wszystkich zainteresowanych brzmienie formuły poświadczającej umieszczanej obligatoryjnie na tłumaczeniach poświadczonych. Ministerstwo Sprawiedliwości umieściło również na swojej stronie internetowej informacje dla osób pragnących uzyskać prawo do wykonywania zawodu TP, a także opublikowało tam zasady oceny poprawności prowadzenia przez TP

¹⁵ Zasady działania PKE opracowali jej członkowie na podstawie ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego.

repertorium stosowane przez Komisję Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości¹⁶.

Postulat dotyczący utworzenia jednej bazy TP został częściowo zrealizowany. Przede wszystkim znalazł on swoje umocowanie prawne w art. 5 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym. Państwa członkowskie zostały zobowiązane do podjęcia starań mających na celu ustanowienie takiego rejestru lub rejestrów do 27 października 2013 r., czyli do końca okresu przewidzianego na dokonanie transpozycji dyrektywy do prawa krajowego. Obecnie tłumaczy tekstów prawnych można znaleźć za pomocą krajowych baz danych tłumaczy. Jednak nie wszystkie państwa członkowskie dysponują takimi bazami. Niekiedy łączy do oficjalnych lub półoficjalnych wykazów tłumaczy mających uprawnienia można znaleźć na stronach internetowych ministerstwa sprawiedliwości lub sądów drugiej instancji. W Polsce istnieje ogólnie dostępna, szczegółowa baza TP prowadzona przez Ministerstwo Sprawiedliwości¹⁷, zaś na europejskim portalu e-sprawiedliwość¹⁸ istnieje zakładka pod nazwą *Znajdź tłumacza przysięgłego*, która ułatwia dostęp do krajowych baz danych tłumaczy w poszczególnych krajach unijnych.

Podsumowując: cieszy fakt, że zaproponowane przeze mnie powyżej postulaty zostały dostrzeżone przez gremia decyzyjne, a także przez innych kolegów, znawców sztuki przekładu, którzy widzą sens w ich wprowadzeniu. Ich propozycje – czasami pokrywające się z moimi – zreferuję krótko poniżej.

W 2015 r. – z inicjatywy członków PKE będących jednocześnie przekładoznawcami i czynnymi TP – miała powstać publikacja krytycznie podsumowująca funkcjonowanie ustawy o zawodzie TP w ostatnich dziesięciu latach (bilans za okres od 2005 r. do 2015 r.) i zawierająca propozycje lepszych rozwiązań.

¹⁶ Zob. <https://bip.ms.gov.pl/pl/rejstry-i-ewidencje/tlumacze-przysiegli/> (data dostępu 1.09.2018 r.).

¹⁷ Zob. <https://www.ms.gov.pl/pl/lista-tlumaczy-przysieglych/> (data dostępu 1.09.2018 r.).

¹⁸ Zob. https://e-justice.europa.eu/content_find_a_legal_translator_or_an_interpreter-116-pl.do (data dostępu 1.09.2018 r.).

Do projektu¹⁹ zaproszono prawników, członków PKE i jej konsultantów, stowarzyszenia tłumaczy, naukowe środowisko przekładoznawców, przedstawicieli środowiska reprezentującego kandydatów na TP, a także wszystkie inne osoby zainteresowane tą problematyką. Niestety, projekt zaciekał zaledwie kilka osób, za mało, żeby starczyło materiału na solidną monografię. Niemniej jednak nadesłane teksty zostały opublikowane w latach 2017–2018 przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na łamach czasopisma specjalistycznego *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu*.

Na szczególną uwagę zasługuje osiem postulatów Łucji Biel (2017: 37–44) dotyczących weryfikowania kompetencji kandydatów w trakcie egzaminu na TP, tj.:

- rozdzielenie uprawnień dla tłumaczy ustnych i pisemnych oraz definiowanie specjalności dziedzinowych w bazie TP,
- jasne określenie zakresu dziedzinowego egzaminu,
- wprowadzenie na egzaminie pisemnym komputerów z dostępem do internetu,
- dopuszczenie na egzaminie pisemnym możliwości korzystania z podstawowych pomocy warsztatowych: słowników, leksykonów, encyklopedii, tekstów ustaw i ich tłumaczeń²⁰,
- umożliwienie dostępu do słowników podczas egzaminu ustnego,
- modyfikacja kryteriów oceny – wprowadzenie błędu krytycznego, zwiększenie wagi kryterium zgodności treści i zmiana klasyfikacji błędu stylistycznego,
- poprawa polityki informacyjnej Wydziału Tłumaczy Przysięgłych,
- doprecyzowanie wymogu kształcenia ustawicznego TP.

Ważny jest także głos krytyczny Jana Gościńskiego (2018), który omawiając źródła niepowodzeń na egzaminie na TP z perspektywy egzaminatora, stwierdza, że nie można

¹⁹ Tytuł projektu to *10 lat ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, 10 lat działalności Państwowej Komisji Egzaminacyjnej. Próba krytycznego bilansu*, a jego pomysłodawcami byli Bolesław Cieślik, Artur D. Kubacki i Lech Zieliński.

²⁰ Odnosnie do materiałów pomocniczych na egzaminie na TP wypowiedzieli się np. Jan Gościński (2018), Bolesław Cieślik (2014) i Justyna Sekuła (2017).

oczekiwać od egzaminowanych wysokiej zdawalności²¹, jeżeli brakuje im odpowiedniego przygotowania, a za jego brak wini on między innymi organizatorów egzaminu. Gościński (2018: 62) słusznie zauważa, że:

Źródeł niepowodzeń egzaminacyjnych można się również doszukiwać w formie, wymogach i sposobie przeprowadzania egzaminu. Ustalony przez ministra sprawiedliwości próg zaliczenia jest dość wysoki. Sytuacja zarówno na egzaminie pisemnym, jak i ustnym odbiega od typowej dla pracy tłumacza przysięgłego. Niekiedy informacje dotyczące kontekstu zadania egzaminacyjnego nie są wystarczające. Presją czasu utrudnia zapewnienie tłumaczeniom wysokiej jakości. Teksty do tłumaczenia ustnego nie zawsze są idealnie dopasowane do sprawdzania kompetencji w tym względzie. Wreszcie zakres materiału do egzaminu i niezbędnej terminologii jest niezwykle rozległy.

Ponadto źródłem niepowodzeń egzaminowanych są – jak twierdzi Gościński (2018: 61–62) – także takie czynniki, jak niewystarczające przygotowanie kandydatów, brak w systemie kształcenia licencjackiego i magisterskiego oferty sprofilowanej pod kątem tłumaczenia poświadczonego, sposób oceniania przez egzaminujących oraz zbyt skąpa działalność informacyjna PKE. Na ten ostatni deficyt oprócz cytowanej powyżej Łucji Biel wskazuje także Joanna Dybiec-Gajer (2013: 148–149).

Podobnie Lech Zieliński (2006: 118) dokonuje krytycznej analizy egzaminu państwowego z perspektywy kandydatów na TP. O niską zdawalność kandydatów obwinia on nie tylko ich samych, lecz także PKE. Jego głównym postulatem jest apel do przewodniczącego PKE o zlecenie opracowania szczegółowego regulaminu egzaminu, co – *notabene* – uczyniono dopiero w 2014 r. W opinii badacza brakuje doprecyzowania zakresu egzaminu, szczegółowych ustaleń dotyczących kryteriów oceniania tłumaczeń przez PKE oraz preferowanych przez nią teorii tłumaczenia tekstów prawnych (np. tłumaczenie udomawiające czy egzotyzyzujące). Braki te – jak twierdzi – przekładają się na niski wskaźnik zdawalności egzaminu. W odniesieniu do egzaminu Zieliński (2006: 127–128) postuluje uszczegółowienie wymagań PKE w zakresie terminologii

²¹ Zdawalność na egzaminie na TP w odniesieniu do wszystkich języków wyniosła w 2014 roku 35%, w 2015 roku – 23,6% oraz w 2016 roku – 27,4% (zob. Gościński, 2018: 48).

specjalistycznej. W tej kwestii sugeruje dwa różne rozwiązania: (1) stworzenie listy po około od 500 do 1000 podstawowych terminów prawniczych oraz ekonomicznych lub (2) zdefiniowanie gatunków tekstów występujących na egzaminie (np. wyroki w sprawach rodzinnych, spadkowych, o alimenty, o rozwód, o separację). W tym drugim przypadku zadaniem kandydatów byłoby opracowanie na własną rękę terminologii wymaganej na egzaminie, która występuje w przykładowych tekstach. Drugi postulat Zielińskiego (tamże) odnosi się do możliwości wglądu danego kandydata do swoich prac poprawionych przez ekspertów PKE. W ten sposób każdy zdający – jak pisze Zieliński (2006: 128) – „miałby możliwość konfrontacji popełnionych błędów z treścią szczegółowych kryteriów i zasad oceniania i mógłby dzięki temu uczyć się na własnych błędach”. Ponadto we wspomnianym regulaminie egzaminu należałoby – jak sugeruje Zieliński (2006: 124) – dokładnie określić, z jakich słowników egzaminowany może korzystać (czy tylko w formie papierowej, czy również na innych nośnikach). W odniesieniu do tego postulatu wypowiedział się Bolesław Cieślak (2014), naczelnik Wydziału Tłumaczy Przysięgłych w Ministerstwie Sprawiedliwości, w opracowaniu pt. *Materiały pomocnicze na egzaminie na tłumacza przysięgłego*. Jego artykuł jest próbą udzielenia szczegółowej odpowiedzi w świetle dość nieprecyzyjnych przepisów powyżej przywołanego rozporządzenia w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na TP, jakie materiały pomocnicze są dopuszczalne w części pisemnej egzaminu²².

Mimo wielu krytycznych opinii płynących zarówno ze środowiska naukowego, jak i wyrażanych przez niektórych ekspertów PKE odnośnie do sposobu przeprowadzania i oceniania egzaminu państwowego na TP badania statystyczne Marka Kuźniaka (2017) potwierdzają adekwatność sposobu oceniania obu części egzaminu przez Komisję. Jak obliczył wspomniany badacz (2017: 231–232), odwołując się do krzywej Gaussa, około 77% wszystkich wyników punktowych mieści się w granicach odchylenia

²² Warto także wspomnieć o niepublikowanej jeszcze rozprawie doktorskiej autorstwa Bolesława Cieślaka pt. *Bilingwalne słowniki prawnicze na egzaminie państwowym na tłumacza przysięgłego języka niemieckiego. Analiza preferencji słownikowych kandydatów oraz stopnia przydatności najczęściej wykorzystywanych słowników*, która powstała w 2018 r. w Katedrze Filologii Germańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

standardowego. Oznacza to, że sposób oceniania części pisemnej jest nieco surowszy od sposobu oceniania części ustnej, a ta ostatnia – jego zdaniem – wypada w statystyce wręcz optymalnie. W świetle obliczeń statystycznych próg zdawalności – jak sugeruje Kuźniak – powinien wynosić 140 punktów dla egzaminu pisemnego oraz 150 punktów dla egzaminu ustnego (obecnie niezbędne jest 150 punktów z każdej części do zaliczenia egzaminu państwowego). Kuźniak (tamże) potwierdził także prawidłowość, którą wyliczyłem w 2012 r. w oparciu o dostępne mi dane ilościowe, a mianowicie, że mniej więcej połowa kandydatów przechodzi część pisemną, a spośród nich 58% uzyskuje uprawnienia tłumacza przysięgłego. Zatem około 25% kandydatów – jak podałem wówczas – zdaje ostatecznie egzamin na TP (zob. Kubacki, 2012: 194).

W nieco szerszym aspekcie spogląda krytycznym okiem na ustawę o zawodzie TP po 10 latach jej funkcjonowania Karolina Nartowska (2018), badaczka i tłumaczka z Wiednia. Dokonując analizy takich czynników w Polsce, jak rynek tłumaczenia sądowego, kształcenie tłumaczy sądowych, problemy praktyczne oraz jakość tłumaczenia w sądzie, Nartowska (2018: 172) wskazuje na słabe punkty rozwiązań prawnych wprowadzonych przez polskiego ustawodawcę w odniesieniu do zawodu TP i jednocześnie proponuje wprowadzenie szeregu zmian mających na celu poprawę tej sytuacji. W kontekście przepisów wspólnotowych dotyczących TP (zob. dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE) Nartowska (2018: 176) zauważa, że Polska, dopuszczając do wykonywania zawodu TP nowo ustanowionych tłumaczy, spełnia wymogi unijnej dyrektywy. Tłumacze ci, przechodząc przez odpowiednie sito egzaminacyjne, posiadają wysokie kwalifikacje i odpowiednie kompetencje translatorskie. Niemniej jednak sytuacja ta nie dotyczy – jak stwierdza Nartowska (2018: 175) – około 10.000 TP ustanowionych w erze przedustawowej, których kompetencje prawdopodobnie nigdy nie zostały przez nikogo zweryfikowane. W związku z tym zapotrzebowanie sądów na usługi wykwalifikowanych tłumaczy sądowych, zwłaszcza rzadkich języków, nie zawsze może być zaspokojone. Z kwestią braku jakości związany jest także brak uniwersyteckiej oferty kształcenia tłumaczy sądowych w Polsce. Mimo utworzenia po wejściu w życie ustawy licznych studiów podyplomowych w zakresie translatoryki istnieje – jak słusznie stwierdza Nartowska (2018: 178) – niewiele ofert skierowanych bezpośrednio do kandydatów na tłumaczy sądowych.

Co więcej, z przeprowadzonej przez Nartowską analizy w zakresie praktyki tłumaczenia sądowego w Polsce wynika, że organy wymiaru sprawiedliwości mają ogromne problemy ze znalezieniem tłumacza na rozprawę, nawet w przypadku tłumaczy popularnych w Polsce języków obcych. Wśród przyczyn tego stanu rzeczy badaczka wymienia m.in. brak kompetencji oraz doświadczenia TP w zakresie ustnego przekładu sądowego oraz zaniżone stawki ministerialne w stosunku do stawek wolnorynkowych za tłumaczenia ustne wykonywane na rzecz organów wymienionych w ustawie. Brak odpowiednio wysokiej jakości może także wynikać z braku rozumienia specyfiki pracy tłumacza przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. W podsumowaniu swoich rozważań dotyczących statusu TP w Polsce Nartowska (2018: 184–190) wysuwa pięć postulatów:

- weryfikację kompetencji ustanowionych TP w Polsce według modelu, jaki zastosowano w Austrii,
- zmiany w kształceniu TP polegające na obowiązkowym szkoleniu dwutorowym, tj. zarówno w zakresie tłumaczenia pisemnego, jak i ustnego,
- zmiany w zakresie egzaminu ustnego na TP, który powinien obejmować przekład autentycznych tekstów sądowych (np. aktu oskarżenia, wyroku, przesłuchania świadków)²³,
- dostosowanie stawek do kwalifikacji i oczekiwań tłumaczy w takim stopniu, aby podejmowali się bez wahania tłumaczenia dla organów wymienionych w ustawie,
- polepszenie współpracy TP z organami państwowymi poprzez organizowanie szkoleń dla ich przedstawicieli.

Na koniec chciałbym przytoczyć moje propozycje zmian, które z perspektywy teoretyka i praktyka przekładu poświadczanego wysunąłem w odniesieniu do wykonywania zawodu TP, publikując je na łamach dwóch czasopism branżowych skierowanych do środowisk prawniczych, tj. w *Kwartalniku Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury* – dla przyszłych sędziów i prokuratorów (zob. Kubacki 2014) oraz w *Krakowskim Przeglądzie Notarialnym* – dla notariuszy (zob. Kubacki 2017a). W obu artykułach zreferowałem

²³ Przytoczony przez Nartowską (2018: 188) jednostkowy przypadek egzaminu z 2009 r. nie świadczy jednak o tym, że na egzaminie na TP nie tłumaczy się wymienionych przez nią autentycznych tekstów sądowych. W sprawie przykładowych zakresów tematycznych na egzaminie ustnym zob. Kubacki, 2012: 204.

szczegółowo historię oraz obecny status zawodu TP, a także omówiłem kwestię współpracy TP odpowiednio z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości bądź z notariatem, wysuwając postulaty merytoryczne w zakresie jej udoskonalenia (bazowałem głównie na własnych doświadczeniach). W tym kontekście warto podkreślić fakt, że również Lech Zieliński (2014, 2016) pisał o potrzebie współpracy między TP a przedstawicielami organów ścigania, koncentrując się zwłaszcza na potrzebie optymalizacji komunikacji, sposobach jej prowadzenia i potencjalnych korzyściach płynących dla obu stron.

Oto zbiór moich propozycji odnoszących się w głównej mierze do wykonywania zawodu TP w Polsce w zakresie udoskonalenia współpracy między tłumaczami a prawnikami, jakie postulowałem w powyższych publikacjach:

- zakreślanie realistycznych terminów na wykonanie tłumaczenia, gdyż tłumacz mógł już przyjąć inne zlecenia,
- precyzyjny opis zakresu tekstów do tłumaczenia,
- uwzględnianie stopnia trudności oraz rozmiaru zlecenia przy wyznaczaniu terminu na tłumaczenie; należy wziąć pod uwagę fakt, że strona fizyczna tekstu źródłowego często nie pokrywa się ze stroną taryfową tłumaczenia liczącą 1125 znaków ze spacjami; w przypadku obszernych zleceń pożądanym byłby kontakt telefoniczny z tłumaczem,
- podział zlecenia w przypadku obszernych tekstów pomiędzy kilku TP, przy czym należy rozdzielać je w taki sposób, aby partie tekstu stanowiły zwarte całości; w takiej sytuacji warto również w zleceniu podać dane adresowe wyznaczonych tłumaczy, aby mogli oni kontaktować się ze sobą w celu zapewnienia spójności terminologicznej przekładanych dokumentów,
- zadbanie o to, aby TP – w przypadku zlecenia wykonania tłumaczenia z kopii – otrzymał kopie dobrej jakości,
- umożliwienie wglądu do akt przed rozprawą w takim zakresie, jaki jest konieczny, aby TP mógł przygotować się do tłumaczenia przede wszystkim pod względem terminologicznym,
- dostosowanie tempa wypowiedzi osób na sali sądowej lub w notariacie do możliwości tłumacza; w zależności od sytuacji zastosowanie będą mieć różne techniki tłumaczeniowe, np. tłumaczenie konsekwentne o charakterze *liaison*, czyli tłumaczenie zdania po zdaniu, tłumaczenie *a vista*, czyli tłumaczenie z kartki, tłumaczenie symultaniczne szeptane,

- udostępnienie tłumaczowi tekstu odczytywanego na sali sądowej bądź u notariusza, aby mógł dokonać tłumaczenia techniką *a vista*, gdyż – patrząc na tekst – jest w stanie lepiej go przetłumaczyć,
- możliwość uprzedniego zapoznania się tłumacza z projektem aktu notarialnego będącego przedmiotem tłumaczenia (ze względu na konieczność zachowania tajemnicy zawodowej przez notariusza strona czynności notarialnej może sama udostępnić tłumaczowi tekst źródłowy);
- zaplanowanie podwójnej ilości czasu na sprawę z udziałem tłumacza,
- zapewnienie odpowiednich warunków wykonywania usług tłumaczeniowych, tj. zadbanie o to, aby tłumacz nie miał problemów ze słyszalnością na sali sądowej (możliwość podejścia tłumacza do barierki dla świadków i biegłych), a także umożliwienie mu sporządzania notatek oraz wyrażenie zgody na skorzystanie z laptopa, w którym tłumacz ma dostęp do słowników, internetu i innych pomocnych materiałów (np. tłumaczeń aktów prawnych, własnych glosariuszy),
- zadbanie o to, aby formułowane przez pracowników Policji, prokuratury i sądów oraz notariuszy komunikaty były na tyle jasne i precyzyjne, by tłumacz mógł je zrozumieć i przełożyć na język obcy; w przypadku tekstów pisanych – by teksty te były starannie zredagowane i nie zawierały m.in. błędów interpunkcyjnych utrudniających zrozumienie²⁴,
- umożliwienie TP przeprowadzenia rozmowy wstępnej z obcokrajowcem przed przesłuchaniem lub rozprawą albo czynnością notarialną, aby mógł ocenić możliwość porozumienia się z nim w pokoju przesłuchań lub na sali sądowej bądź w notariacie (osoba, której wypowiedzi będą tłumaczone, używa czasami dialektu danego języka lub slangu, a czasami nie jest rodzimym użytkownikiem języka, którym zamierza się posłużyć),
- godziwe wynagrodzenie TP wypłacane we właściwym terminie.

²⁴ Wprawdzie Zieliński (2016: 115) uznaje ten postulat za utopijny, ale w mojej opinii warto by zaostriżyć wymagania językowe na studiach prawniczych i mobilizować prawników do pracy nad kulturą i stylistyką języka polskiego. Powstają na ten temat publikacje będące pokłosiem współpracy językoznawców i prawników świadomych roli poprawnej polszczyzny w działalności zawodowej (zob. Kala, Kubicka 2014).

Podsumowanie

Ustawa o zawodzie TP z 2004 r. zmieniła diametralnie status prawny TP w Polsce w stosunku do poprzedniej sytuacji prawnej. Niewątpliwie podniosła rangę zawodu i ujednoliciła wymagania wobec TP w całym kraju, a także wprowadziła wiele korzystnych dla nich rozwiązań. Jednak mimo licznych głosów środowiska branżowego i naukowego nadal wiele problemów pozostało nierozwiązanych bądź nieuregulowanych, zwłaszcza kwestia podniesienia niezmienionych od początku obowiązywania odpowiedniego rozporządzenia stawek wynagrodzenia. Pozostaje mieć nadzieję, że postulaty zgłoszone przez Zespół Ekspertów, a także te wysuwane przez przekładoznawców i praktyków tłumaczenia poświadczonego zostaną zaakceptowane przez ministra sprawiedliwości i wcielone w życie.

Bibliografia

- Biel, Łucja. 2017. Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 6, s. 13–28.
- Cieślík, Bolesław. 2014. Materiały pomocnicze na egzaminie na tłumacza przysięgłego. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 9, s. 89–99.
- Cieślík, Bolesław. 2018. *Bilingwalne słowniki prawnicze na egzaminie państwowym na tłumacza przysięgłego języka niemieckiego. Analiza preferencji słownikowych kandydatów oraz stopnia przydatności najczęściej wykorzystywanych słowników*, niepublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Cieślík, Bolesław, Danuta Kierzkowska, Anna Michalska, Dorota Staniszevska-Kowalak i Jacek Zieliński. 2018. *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*. Warszawa: Translegis.

- Cieślik, Bolesław, Liwiusz Laska i Michał Rojewski, red. 2014. *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*. 2. wydanie. Warszawa: C.H. Beck.
- Dostatni, Grzegorz. 2005. *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*. Warszawa: TEPIS.
- Dybiec-Gajer, Joanna. 2013. *Zmierzyć przekład? Z metodologii oceniania w dydaktyce przekładu pisemnego*. Kraków: Universitas.
- Gościński, Jan. 2018. Źródła niepowodzeń na egzaminie na tłumacza przysięgłego z perspektywy egzaminatora. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 13, s. 47–85.
- Kaczocha, Mateusz i Marcin Mazuryk. 2011. *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*. Warszawa: Lex/el.
- Kala, Dariusz i Emilia Kubicka, red. 2014. *Kultura języka polskiego w praktyce prawniczej*. Bydgoszcz: Zrzeszenie Prawników Polskich Oddział w Bydgoszczy.
- Kierzkowska, Danuta, red. 2011. *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem 2011*. Warszawa: Translegis.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2012. *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2014. Tłumacz przysięgły w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości. W *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury* zeszyt 4 (15)/2014, s. 46–64.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2017a. Tłumacz przysięgły w służbie notariatu. W *Krakowski Przegląd Notarialny*, Kwartalnik Izby Notarialnej w Krakowie rok 2 nr 1 styczeń 2017, s. 67–91.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2017b. Kryteria oceny egzaminu na tłumacza przysięgłego z perspektywy egzaminatora. W *Orbis Linguarum* vol. 46, s. 469–482.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2017c. Status und Zertifizierung vereidigter Dolmetscher in den deutschsprachigen Ländern und Polen. Parallelen und Unterschiede. W Anna Jaroch i Jan Franciszek Nosowicz (red.): *W dialogu języków i kultur*. Tom VI. Warszawa: Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie, s. 203–224.

- Kubacki, Artur Dariusz i Jan Gościński. 2015. What Are Sworn Translators Punished For? 10 Years of Operation of the Commission for Professional Accountability of Sworn Translators at the Minister of Justice. W *Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication* vol. 23, s. 7–17.
- Kubacki, Artur Dariusz i Jan Gościński. 2017. 10 lat działalności Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości. Próba podsumowania. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 12, s. 201–215.
- Kuźniak, Marek. 2017. Egzamin na tłumacza przysięgłego w świetle tzw. krzywej Gaussa. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 12, s. 217–235.
- Nartowska, Karolina. 2018. Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego a tłumaczenie sądowe w Polsce. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 13, s. 171–193.
- Sekuła, Justyna. 2017. Źródła wiedzy tłumacza w przekładzie niemieckiego wyroku sądowego a poprawność translatu. W *Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication* vol. 31, s. 147–165.
- Zieliński, Lech. 2016. Garść uwag o potrzebie optymalizacji komunikacji między tłumaczami przysięgłymi a przedstawicielami organów ścigania, sposobach jej osiągnięcia i potencjalnych korzyściach. W *Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication* vol. 25, s. 111–128.
- Zieliński, Lech. 2014. Einige Anmerkungen zu Optimierungsmöglichkeiten der Kooperation/Kommunikation zwischen Übersetzern und polnischen Verfolgungsorganen beim Erledigen von Rechtshilfeersuchen in Strafsachen. W *Studia Translatorika* 5, s. 213–228.
- Zieliński, Lech. 2011. Egzamin na tłumacza przysięgłego a norma i jakość przekładu tekstów prawnych oraz prawniczych. W *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 6, s. 117–130.

Wykaz aktów prawnych

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, Dz.Urz. L 280 z 26.10.2010 r.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 127.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wysokości opłaty egzaminacyjnej ponoszonej przez kandydata na tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 128.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 129.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wzoru świadectwa potwierdzającego uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego oraz sposobu prowadzenia listy tłumaczy przysięgłych, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 130.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 131.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Komisji Odpowiedzialności Zawodowej, Dz.U. z 2005 r. nr 15 poz. 132.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lutego 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2007 r. nr 41 poz. 265.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2009 r. nr 221 poz. 1746.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie stażu adaptacyjnego i testu umiejętności w toku

- postępowania o uznanie kwalifikacji do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2010 r. nr 218 poz. 1441.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 października 2016 r. w sprawie stażu adaptacyjnego i testu umiejętności w toku postępowania o uznanie kwalifikacji do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2016 r. poz. 1831.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 października 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, Dz.U. z 2018 r. poz. 2138.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 1600.
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r. poz. 1505.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2008 r. sygn. akt SK 91/06, Dz.U. z 2008 r. nr 90 poz. 561.
- Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie powołania Zespołu do przeglądu i oceny funkcjonowania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz.Urz. Min. Spr. z 2015 r. poz. 183.

Źródła internetowe

- Pismo stowarzyszeń tłumaczy biorących udział w pracach Zespołu Ekspertów do Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie podwyżek wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego – <http://tepis.org.pl/2018/02/20/tepis-ponawia-pismo-do-ministra-ziobry-o-podwyzke/> (data dostępu 1.09.2018 r.).
- Pismo TEPIS-u do Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2018 r. w sprawie przetargów na wykonywanie tłumaczeń poświadczonych – sygn. akt RN. Pre 14/18 – zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pw-2018-04-24p.pdf> (data dostępu 1.09.2018 r.).
- Pismo TEPIS-u do Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 5 czerwca 2018 r. w sprawie podwyżek wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego – sygn. akt RN. Pre 20/18 – zob.

<http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pw-2018-06-05-MS.pdf>
(data dostępu 1.09.2018 r.).

Pismo Ministerstwa Sprawiedliwości do TEPIS-u z dnia 4 lipca 2018 r. w sprawie podwyżek wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego – sygn. akt DZP-V-001/17 – zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/pp-2018-07-04-1.pdf> (data dostępu 1.09.2018 r.).

Pismo stowarzyszeń tłumaczy biorących udział w pracach Zespołu Ekspertów do Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry z dnia 1 października 2018 r. w sprawie podwyżek wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego – zob. <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/stowarzyszenia-do-MS-1.10.2018.pdf> (data dostępu 3.10.2018 r.).